

SARIKAMIŞ KİLİMLERİ

Ayşe Aslıhan EROĞLU

ÖZ

Sarıkamış Kilimleri kendine has yöresel özelliklerin yanı sıra; Anadolu'daki diğer yaygılar ile ortak özellikler gösterir. Kilimlerin malzemesi yündür. Siyah, kahverengi ve beyaz renkli yünler boyamadan saf olarak kullanılır. Boyalar eskiden doğal malzeme ve bitkilerden yapılırdı, fakat günümüzde sentetik ve doğal boyalar birlikte kullanılmaktadır. Dokumalarda daha çok kırmızı, siyah, kahverengi, yeşil, turuncu ve beyaz renkler hâkim olup, tek ve iki şak halinde dokunmaktadır. Örneklerde geometrik motiflerin yanı sıra, gül, lale, karanfil ve hayat ağacı benzeri motifler yaygındır. Bazılarının üzerinde kitabe şeklinde yazılı metinler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Sarıkamış, Geleneksel, Kilim, Motif, Dokuma, Doğal Boya.*

*Prof. Dr. - Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü.

e-posta: aaslihanerguder@atauni.edu.tr / ORCID: 0000-0002-0320-3300

Makale Türü: Araştırma Makalesi / DOI: <https://doi.org/10.32704/akmbaris.2022.175>

Makale Gönderim Tarihi: 22.04.2022 / Makale Kabul Tarihi: 26.12.2022

ABSTRACT

SARIKAMIŞ RUGS

Besides having some local characteristics peculiar to themselves, the rugs in Sarıkamış region have some common characteristics with the other coverings in Anatolia. Rugs are generally made from wool. Wool which is black, brown and white in colour is used purely without being dyed. In the past, dyes were made from herbal and natural dyes, but nowadays, generally synthetic dyes are in use. The colours mostly used in dyeing are red, black, brown, green, orange and white. They are woven in one and two fragments. They are adorned with geometrical motifs besides the motifs of roses, tulips, carnation and of the tree of life and so on. Some of them have some writings on them.

Keywords: *Sarıkamış, Traditional, Rug, Motif, Weaving, Natural Dye.*

1.GİRİŞ

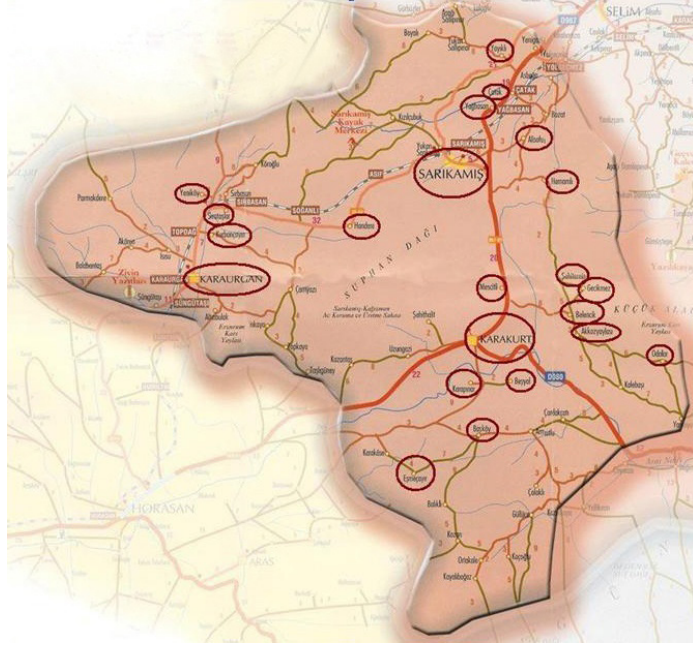
1.1. Sarıkamış Tarihi ve Coğrafyası

Sarıkamış adı bir rivayete göre, Çerkez beylerinden birinin bu toprakları biraz yiyecek ve bir sarığa aldığından buranın adının “Sarı-almış” olarak söylenmekte, Sarıçam ormanlarına nazire olarak ta “Sarıkamış” denilmektedir¹. Diğer bir rivayete göre ise, Hazar Denizi ile Aral Gölü arasındaki Sarıkamış çukuru bölgesinden bir Türk boyunun yukarı Sarıkamış köyüne yerleşmesinden kaynaklanmaktadır. XI. asırlarda, Hazar ve Aral Gölü arasındaki Sarıkamış ve Aybugur çukurlukları Aral Gölü’nün yükselmesi ile birlikte sular altında kalmıştır. Buradan göç etmek zorunda kalan insanlar ilk önceleri Selçukluların başkenti Cent’e oradan da Anadolu’ya doğru göç ederek, Yukarı Sarıkamış bölgesine yerleşmişlerdir. Sarıkamış’a bağlı Sırataşlar ve Süngütaş yörelerinde bulunan Urartu kaya mezarları ve yerleşkesi, bölgenin tarihini Urartulara kadar götürmektedir. Bölge sırasıyla, Kimmer İskit akınları, Persler, Araks Krallığı, Tigranlılar, Sasanilerin hakimiyetine girmiştir. Bölgenin Müslüman yöneticilerin hâkimiyetine girişi Selçuklu döneminden başlamaktadır. Selçuklu komutanı Alparslan 1064’de, Bizans İmparatoru ile yaptığı savaşta bu bölgeyi ele geçirmiştir. 1534’de Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı hâkimiyetine giren ilçe, bu dönemde Kars eyaletine bağlı bir liva idi. 29 Ekim 1920’de düşman işgalinden kurtarılmıştır. Sarıkamış Harekâtında yaklaşık 60.000 şehit verilmiştir.

İlçe toprakları yüksek dalgalı düzlüklerden meydana gelir². Başlıca akarsuları Aras Irmağı ile Kars Çayı’dır. Dağlık alanlar yer yer sarıçam ormanları ile kaplıdır. Ekonomisi tarım ve ticarete dayalıdır. Başlıca tarım ürünleri buğday, patates ve arpadır. Hayvancılık önemli gelir kaynağıdır. İlçe topraklarında perlit ve obsidyen yatakları vardır. İlçede Ruslardan kalma çok sayıda tarihi eser bulunmaktadır. En önemlisi Katharina Köşkü’dür. Sarıkamış merkez ilçe başta olmak üzere, “Yağbasan, Yayıklı, Odalar, Akkoz, Gecikmez, Belencik, Kurbançayır, Eşmeçayır, Hamamlı, Handere, Yeniköy, Karapınar, Karaurgan, Karakurt, Başköy, Mescitli, Sırataşlar ve Beşyol” köylerinde halı, kilim yapılmaktadır (Harita:1).

1 F. Kirzioglu, *Kars Tarihi*, C.I., İstanbul 1953, s.57.

2 H. Gündoğdu ve Ekibi, *Sarıkamış ve Çevresindeki Tarihi Kalıntılar*, Erzurum 1999, s.3.

Harita 1: Sarıkamış'ta halı-kilim dokunan yerler

1.2. Sarıkamış Kilimlerinde Kullanılan Hammade-Çözü Hazırlama

Kars-Sarıkamış yöresinde eskiden dokumalarda yün, keçi kılı ve pamuk kullanılmaktaydı. Günümüzde daha çok koyun yünü görülmektedir. Yün, genelde halkın kendi beslediği koyunlarından elde edilmekte ya da pazarlardan alınmaktadır. Günümüzde çözgüde kullanılan pamuk ise şehir dışından temin edilmektedir. Kars Yöresi'nde, yalnızca koyunlardan elde edilen yün ipliği tercih edilmektedir. Kullanılan yün iplikleri gerek evlerde el eğirmesi, gerekse koyunlardan elde edilen yünlerin fabrikalarda bükülmesiyle sağlanmaktadır. Elde bükülen ve evde doğal boyalarla boyanan iplikler, önemini hala korumaktadır. Fabrikalarda imal edilen ipliklerde maliyet itibarıyla uçucu yağların yerine, katı yağlar kullanıldığından, bölgede dokunan kilimin kalitesi düşmektedir. Aynı zamanda yağla çekilen ipliklerde boyama, istenilen neticeyi vermemektedir³. Bu nedenle, Kars-Sarıkamış Yöresi'nde evlerde hazırlanan ipliklerle yapılan kilimler, daha çok rağbet görmektedir.

Fotoğraf 1: Kars Müzesinde Yün Tarağı

Fotoğraf 2: İğ

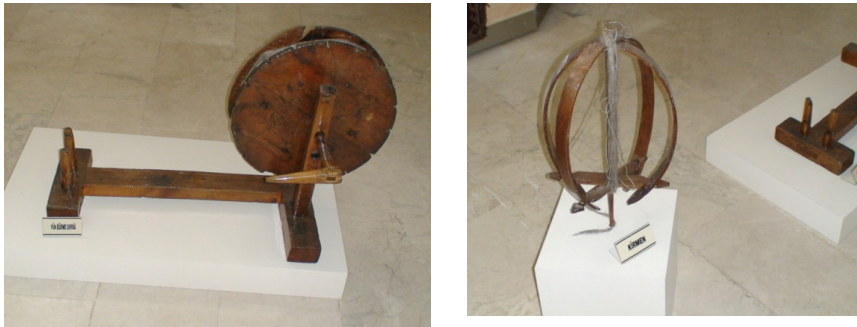
3 T. Parlak-A.A. Ergüder, *Bardız Kilimleri*, Erzurum 2010.

Kars yöresi'nde çok eskilere dayanan yün iplik yapımı, teşi, iğ ve çıkırık denilen aletlerle yapılmaktadır. Teşilerin uç kısmında bulunan kemik veya ağaçtan yapılan yuvarlak kısma "ağırşak" denir (Fotoğraf: 3-4-5). İğ ve teşilerin dönmesini ağırşaklar sağlamaktadır. İğ ve teşi; tarihten önceki çağlardan beri, hemen hemen bütün kavimlerde şekli hiç değişmeden yapıлып kullanılan bir alettir (Fotoğraf: 1 ve Fotoğraf 2). Kars çevresinde kullanılan teşilerle Orta Asya kazılarında bulunan teşiler arasında hiçbir fark yoktur. Uygurlardan itibaren "iğ", "ig", "yig", "yik" olarak söylenen iğ sözü, günümüzde de kullanılmaktadır. "Ağırşak" tabiri Selçuklu döneminin başlangıcında, "uğurşak" şeklinde söyleniyordu. Sarıkamış – Bardız Yöresi'nde iplik yapımında kullanılan diğer bir alet olan "çıkırık" ise Türkler tarafından "çığrı" olarak adlandırılıyordu.⁴

Fotoğraf 3-4-5: Kars'ta bulunan Ağırşaklar

Fotoğraf 6-7: Kars Müzesi'nde Çıkırık ve Kirmen

Kars Yöresi'nde çözüğü yerde hazırlanır. Buna halk arasında "çözüğü" veya "ip çözme" adı verilir. Yere 3-3,5 m. arayla iki ağaç kazık çakılır. Bunlardan her birinin yanına birer kişi oturur. Elinde ip bulunan üçüncü bir kişi ipi kazıklar arasında paralel gerdirir. Kazıkların yanında oturanlar iplerden her birini elinde tuttuğu ayrı iple belli aralıklarla zincir atarak bağlarlar. Halk arasında bu işleme "çiti örme" denir. Bütün ipler bağlandıktan sonra, kazıklardan alınan ipler, tezgâh üzerindeki yuvalara göre hazırlanmış çubuklara geçirilir ve tezgâh üzerine oturtulur. Birbirine göre ters gelecek şekilde, gücü ve varangelen ağaçları ipler arasından bir alttan bir üstten, burgu ağaçları yardımıyla alt ve üst ağaçlar döndürülerek ipler gerdirilir ve dokumaya hazır hale getirilir. Yörede el şekilli ahşap kirkitlerin (Fotoğraf: 8) yanı sıra, demir kirkitlerde kullanılmaktadır. İplikleri kesmek için, küçük bıçaklardan faydalanılır.

⁴ T. Parlak, *Oltu ve Köylerinde Bardız Kilimciliği*, Erzurum 2002, s. 21.

Fotoğraf 8: Kirkit

Kars yöresinde düz dokuma yaygıların kalitesi, halk arasında daha çok malzemenin cinsi, boya ve dokuma tekniklerine göre değişir. Yörede pamuk, son yıllarda çözgüde kullanılmaya başlanmıştır. Pamuk çözgülerde dokunsa bile, bu malzeme ile dokunan örnekler, değersiz ve kıymetsiz sayılır. Yünden dokunan örnekler, her zaman iyi kabul edilir. Ayrıca elde eğrilmiş yünler, daha makbuldür.

Fotoğraf 9: Sarıkamış' ta alan araştırması 2008

1.3. Sarıkamış Yöresinde Yün Boyama

Sarıkamış-Kars yöresi'nde bitkisel ve doğal boyalardan renk elde edilmesi, yaşlıların ifadesine göre, yakın zamanlara kadar yapılırken, günümüzde unutulmaya yüz tutmuştur. Son yıllarda bunların yerini, çok canlı renklere sahip kimyasal boylarla boyanmış iplikler almıştır. Araştırma sahamızda daha çok bitkisel ve geometrik motifli kilimler dokunmaktadır. Kilimlerde desen olarak bitki ve hayvan motifleri kullanıldığı için, renklerin birden fazla tonlarına ihtiyaç vardır. Kilimlerin zemin renkleri genellikle siyah ve kırmızıdır. Bordo, doğal bej, mavi, doğal gri renklere sahip kilimler de mevcuttur.

Geçmişte çok büyük boya kültürüne sahip yörede, günümüzde kalitesi düşük, suni boylarla yapılan kilimler çoğunluktadır. Bu kilimlerin çoğunun renklerinin birbirine karıştığı gözlenmektedir. Buna karşılık bazı köylerde orijinal boyacılığın devam ettiği de görülmüştür. Son yıllarda yapılan kilimlerde boyada tamamen kalite kaybolmuştur. Eskiden doğal boya renkleri, bitkilerin kök, kabuk, yaprak, çiçek ve meyveleriyle toprak ve çeşitli böceklerden elde edilirdi. 1880 yılından sonra ülkemize girmeye başlayan anilin ve alizarin boyları bunların yerini almaya başlamış ve dokuma iplikleri bunların usulüne göre boyanmıştır. Oysaki hiçbir boya maddesi, orijinal doğal boyların yerini tutmamaktadır.

Usulüne uygun toplanan bitkiler açık havada ve gölgede kurutulduktan sonra, öğütülerek kullanıldığında boya veriminin daha da artmakta olduğu görülmektedir. “Boyacı kökü” olarak da bilinen Türk kırmızısı bitkisinden kırmızı ve tonları elde edilmektedir (Fotoğraf :10-11).

Fotoğraf 10-11: Sarıkamış yöresinde yün boyama

Sarıkamış yöresinde, ceviz yaprakları çok ince doğranarak açık hava ve gölgede kurutulur. 1 kg. kuru ceviz yaprağıyla, 1 kg. yün, 1 saatte kaynar seviyeye gelecek şekilde ısıtılır, ipler sık sık karıştırılarak tamamen boyayı bünyesine alması sağlanmaktadır, böylece ipler yeşile boyanmaktadır.

Kars-Sarıkamış yöresinde doğal boya olarak katır tırnağının sap ve çiçeklerinden, nar kabuğundan sarı boya, boyalık otunun çiçeklerinden ve marucak adlı bitkilerden kırmızı renk, siyah renk ise demir pası ile yaylada bulunan özel bir çamurdan elde edilmektedir. Bunun yanı sıra sütleğen, mazi, sarı muhabbet çiçeği, sarıpatya, ceviz kabuğu, çivit otu, kök boya, soğan kabuğu gibi bitkisel boyaların yanında toprak boyalar da kullanılmaktadır.

Fotoğraf 12: Sarıkamış yöresinde toprak boya

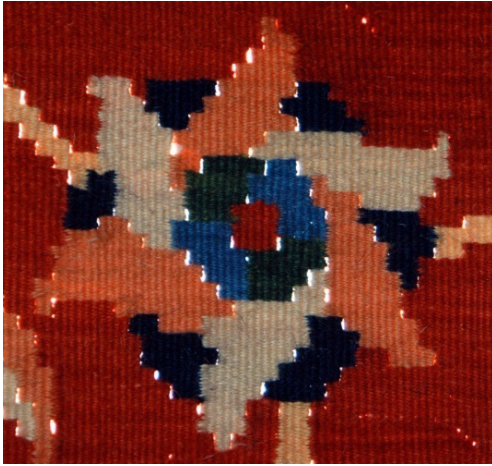

Kars'ın, Sarıkamış ilçesi Cumhuriyet Mahallesi'nde sarı pomza olarak bilinen topraktan krem, sarı ve bakır sülfatla açık yeşil renkler elde edilir (Fotoğraf:12). Yine Sarıkamış'ın Kızılçubuk Köyü'nde bulunan "kara çamur", sütleğen bitkisiyle kaynatılarak siyah renk elde edilmektedir. Birçok yörede olduğu gibi Sarıkamış yöresinde de boya yapımında evelik bitkisinin köklerinden ve tohumlarından faydalanılmaktadır (Fotoğraf:10-11). Sarı renk, pek çok köyde papatya ve şapla birlikte kaynatılarak yapılmaktadır. Baharda toplanan papatyalar kurutulur. Boyama yapıldığında, bir kazanda ipe beraber kaynatılır. Karışım suyuna şap ilave edilir. Bir süre sonra kazandan alınan ipler, durulanıp kurutulur. Beyaz, her köyde genellikle saf olarak kullanılır. İplikler killi toprak içerisinde ağartılır.

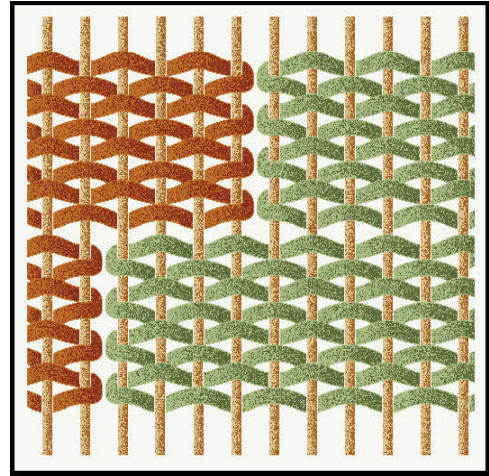
1.4. Sarıkamış Kilimlerinin Teknik Özellikleri

Kilim; iki iplik sistemine dayanılarak desen ipinin çözümlerinin arasından bir alttan bir üstten geçirilmesiyle oluşur. Kilim; ters ve düzü bulunmayan yer sergisi, duvar örtüsü, perde, yük örtüsü, yastık vb. için kullanılan bir dokumadır. Kilimi halıdan ayıran özellik, havsız ve düğümsüz dokunması, düz dokumalardan ayıran yanı ise, iki iplik sistemiyle yapılmasıdır (Fotoğraf:13).

Yörede (ilikli) delikli kilim; çözümleri örtecek şekilde desen ipinin kendi motiflerinin sınırından geri dönmesiyle oluşur. Motifin sınırında yanındaki motifin başka renkteki ipliği de aynı yerden dönerken, arada dikey bir çizgi oluşuyorsa, iki desen arasında delik meydana gelir. Çünkü çözgü ipleri, iki desenin sınırında iki ayrı desen ipi tarafından sarılarak geri çekilmişlerdir. Sarıkamış'ta dokumacılık yapılan her yörede "delikli kilim" dokunur (Fotoğraf:13).

Fotoğraf 13: Delikli Kilim

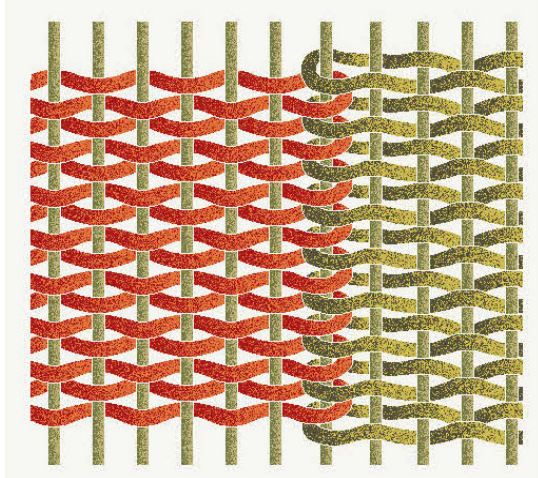
Çizim 1: Delikli kilim tekniği (Çizim: Aslıhan Eroğlu)

Deliksiz kilimde ise; dikey çizgilerin oluşmasını engellemek için çoğunlukla çapraz ve enine çizgilerden oluşan desenler dokunur. (Fotoğraf: 11, Çiz.: 9). Kilimde ne kadar delik bulunursa kilimin yapısı da o derece zayıflar. Bu nedenle delikler çeşitli şekillerde yok edilir.

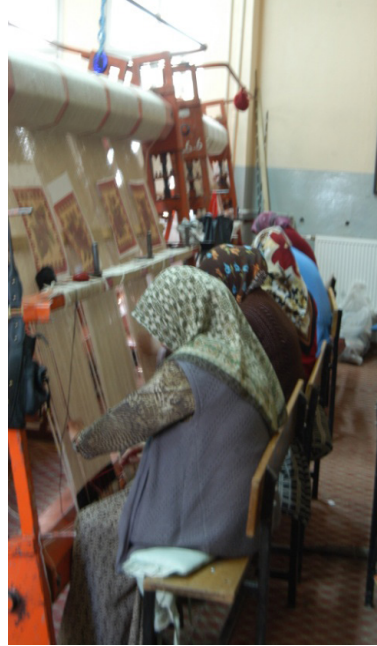

Fotoğraf 14: Aynı çözüden desen ipinin dönmesiyle deliklerin yok edildiği kilim tekniği

Çizim 2: Aynı çözüden desen ipinin dönmesiyle deliklerin yok edildiği teknik
(Çizim: Ashhan Eroğlu)

Desen ipinin aynı çözüden geri dönmesi ile iliklerin yok edilmesi tekniğinde, ayrı desen alanlarından gelen desen iplikleri karşılaştıkları aynı çözüden geriye dönüş yaparlar. Böylece dokuma sırasında farklı desenlerinden gelen ipler kenetlenir ve delik oluşumu engellenir. Bazen desen ipleri her sırada bazen ikinci sırada aynı çözüden dönerek delikler yokedilir. Osmanlı çadır kilimleri' nin de bu teknikle dokunduğu görülür. Günümüzde bu teknik, Erzurum / Bardız ve Kars / Sarıkamış yörelerinde dokunan kilimlerde görülmektedir (Fotoğraf 14).

Fotoğraf 15-16: Dikey Tezgâhta Kilim Dokunurken (Sarıkamış Dokuma Atölyesi)

1.5. Sarıkamış Kilimlerinde Kullanılan Motifler

Kars- Sarıkamış Yöresi kilimler, Anadolu ve Orta Asya kilimlerinde kullanılan ortak motif özelliği ile, geçmişimizin köklülüğü ve sürekliliğini ispatlar niteliktedir. Kilim üzerindeki bir motif, bölgele-re göre değişik anlam ve biçim taşıyabilir. Sarıkamış Kilimleri motif özellikleri üç grupta ele alınabilir;

- 1.Sembolik Motifler
2. Bitkisel Motifler
3. Hayvan Figürlü Motifler

1.5.1. Sembolik Motifler

Sarıkamış kilimlerinde de Anadolu' nun birçok yerinde olduğu gibi sembolik motifler kullanılmaktadır.

Koçboynuzu Motifi, bereket, kahramanlık, güç ve erkeği temsil etmektedir. Eski Türk geleneğinden gelen köklü bir geçmişe sahiptir. Anadolu'nun bütün bölgelerinde kullanılmaktadır. Kars Sarıkamış kilimlerinde de koçboynuzu motifi, hem zemin kısmında, hem de bordürde yer almaktadır.

Çarkıfelek/ Oz Damgası, "Oz Damgası" öbür dünyaya geçerek orada teşekkül etme, oluşum şeklindeki düşüncüyü kapsar. Anadolu'nun birçok dokumasında olduğu gibi, Sarıkamış kilimlerinde de bu damga kullanılmıştır.

Çengel Motifi, Sarıkamış kilimlerinin orta kısımlarında dolgu motifi olarak ve bordür çevresinde kullanılmaktadır. Bu motife Gaziantep ve çevresinde "zincir", Emirdağ yöresinde "cincen" denilmektedir.⁵Bu motif, Obruk(Konya) kilimlerinin ince bordürlerinde görülür..

Küpe, yörede genç kızların evlilik isteğini sembolize eden bu motife, Sarıkamış kilimlerinde sık rastlanılmaktadır.

Bukağı Motifi; yörede aile birlikteliğini ve aşkların devamlılığını sembolize eden bu motif, Sarıkamış kilimlerinde dolgu motifi olarak dokunmaktadır. Anadolu'nun birçok bölgesindeki kilimde bukağı motifi kullanılmaktadır. Bu motife Avşarlar arasında "dolma dikme" Emirdağ 'da "dikkulak"⁶ ismi verilmektedir.

Yıldız, Sekiz kollu yıldız, altı kollu yıldız (Mühr-ü Süleyman), motifleri Sarıkamış kilimlerinde orta ve bordür kısımlarında yer alır. Yıldız motifi, mutluluğu ve bereketi sembolize eder. Anadolu'nun dokuma yapılan her bölgesinde farklı şekillerde görmek mümkündür.

Muska / Baklava Motifi, nazara karşı korunma amaçlı yapılan bu motif, Sarıkamış kilimlerinde de rastlanır.

Nazarlık, Saçbağı Motifi; evlenme isteğini gösteren bu motif, Sarıkamış kilimlerinde orta zemin ve bordür kısmında yer almaktadır. Kars-Terekeme dokumalarında "Türk nakışı" olarak isimlendirilir.

Sarıkamış kilim seccadelerinde sık rastlanan motiftir. Anadolu'nun dokuma yapan her yöresinde kullanılmaktadır. Kilim seccadelerinin mihrap kısmında aşağı sarkıtılmış şekilde görmek mümkündür.

5 H. Dulkadir, "Türk Dokuma Yanışları Hakkında Sosyo- Kültürel Bir Değerlendirme", *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi*, C.V, Ankara 1992, s.91.

6 Ö.Barıştı, "19-20. Yüzyıl İç Anadolu ve Orta Akdeniz Bölgesi Türk Kirkitli Dokumaları Üzerine", *Türk Soylu Halkların Hali, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Kayseri, 27-31 mayıs 1996, Ankara 1998, s.40.

Muska Motifi, Sarıkamış kilimlerinde sıkça kullanılmaktadır. Bu motif, kilimlerin orta zemini ve bordürlerinde kullanılmaktadır. Anadolu'nun dokuma merkezlerinde sıkça görülmektedir.

İbrik motifi, çoğunlukla seccade tarzı dokumalarda karşılaşılmaktadır. Abdesti ve ibadeti simgelemesi hasebiyle dokumalarda bolca kullanılmıştır. Sarıkamış kilim seccadelerinde de mihrap boşluklarında ve mihrap içerisinde yer almaktadır.

1.5.2. Bitkisel Motifler

Sarıkamış yöresinde motif olarak geometrik ve sembolik örneklerin yoğun biçimde tercih edildiği dokumalarda, Orta Asya ve Kafkas dokuma sanatının etkileri hissedilir. Tarih olarak 19. yüzyıl sonları ile 20.yüzyıl başlarına tekabül eden dokumaların geç örneklerinde, özellikle mihrap içlerinde stilize hayat ağacına yer verilmiştir. Dallarında asma yapraklarının, üzüm salkımlarının ve nar meyvelerinin üsluplaştırılmış formlarının kullanıldığı bu hayat ağacı motifleri, mimariden taş, ahşaba, mermere ve alçıya kadar her alanda süsleme unsuru olarak uygulanmıştır. Bordürlerde ise yine stilize yapraklar ve dallardan oluşan dekorasyonlar yer almaktadır. Dokuma üzerinde yer yer tarih kayıtlarının geçtiği yazılara da tesadüf edilmektedir. Seccade ve namazlık türü düz dokumalarının erken tarihli olanlarında genelde doğadaki bitkisel motiflerin üsluplaştırılmış biçimleri yer almıştır.

Özellikle Orta Asya Türk sanatında taş, ahşaba, çiniye, kumaşa vb. uygulanan geometrik ve bitkisel kompozisyonlar, Kars Yöresi'nde de karşımıza çıkmaktadır. 19.yy. sonlarında, Bardız ve Sarıkamış çevresinde dokunan deliksiz kilim tekniğinde yapılmış büyük yapraklı karanfil, gül ve büyük yapraklı çiçek motiflerinin oluşturduğu hayat ağacı motifleri ve bordürlerde kullanılan stilize çiçek ve yaprak motifleri, bu yöreye özgü bir desen anlayışı olarak karşımıza çıkar. Gül buketlerinin siyah zemin üzerinde yerleştirilmesiyle oluşturulan kompozisyonların yanında, Osmanlı Saray kilim özelliği taşıyanları da mevcuttur.

Gül Motifi, kilimlerde görülen bu motif, cenneti sembolize eder. Sarıkamış kilimlerinde kullanılan motiflerdendir. Bu motif gerçeğe yakın şekilde hem orta zeminde, hem de bordür kısmında işlenmiştir. Erzurum /Bardız kilimlerinin ana motifidir. Gerçeğe yakın şekilde işlenmiş olan bu motif, vazo içerisinde yada buket halinde görülmektedir.

Hayat Ağacı, sonsuzluğun ve ölümsüzlüğün sembolüdür. Bu motif, ölümsüzlüğün ve ölümden sonra yaşam olduğunu sembolize eder. Sarıkamış kilimlerinde kullanılan bir motiftir. Genellikle seccadelerin orta kısımlarında ve mihrap boşluklarında yer almaktadır.

Yaprak Motifi, hayat ve ölümlle ilgili bir motiftir. Genellikle kilimlerin bordür kısımlarında görülür.

1.5.3.Hayvansal Motifler

Sarıkamış kilimlerinde hayvansal motifler görmemiz mümkündür.

Kuş, kartal ve çift başlı kartal motifleri, Türk Sanatları içerisinde çok fazla kullanılan bir motiflerdendir. Kars-Sarıkamış yöresi düz dokumaları'nda da bu motife rastlamak mümkündür.

Kurtağzı/kurt izi, Canavar izi / Canavar Ayağı, Anadolu dokumalarında koruma amaçlı motiflerdendir. Kars Yöresi kilim seccadelerde tarak, parmak, canavar ayağı motifleri mihrap kısmını çevreleyen bordürlerde görülür. Bordürle zemin arasına yerleştirilen bu motifler, zeminler arası renk farklılıklarında dekoratif ve estetik bir nitelik kazandırır.

Anadolu’da dokunan kilimler üzerinde yaygın olarak işlenmiştir. Bu motiflerin özellikle İç Anadolu Bölgesi’nde yoğunlaştığı görülmektedir. Kars Yöresi Düz Dokumaları’nda bolca bu motif kullanılır.

Ejder motifi, mitolojik bir hayvandır. Büyük bir yılan olduğuna inanılan ejder, hayat ağacının ve hazinelerin koruyucusudur. Anadolu’daki çeşitli merkezlerde görülen “ejder motifi”, Kars Yöresi kilimlerinde, orta zeminde stilize olmuş şekilde rastlanmaktadır.

Akrep/çıyan motifi, halı ve düz dokuma yaygılarda çok işlenen bir motiftir. Akrep sevilmeyen bir hayvan olmasına rağmen kahramanlık sembolü gibi görülür. Akrep motifi, Kars yöresi düz dokumalarında stilize edilmiş şekilde karşımıza çıkmaktadır

Aslan tüm kültürlerdeki gibi, kuvvet ve kudret sembolü olarak bilinir. Sarıkamış kilimlerinde görülen bu motif, gerçeğe yakın şekilde işlenmiştir. Orta zemine yerleştirilen aslan figürünün çevresine naturalist tarzda yapılmış ağaç motifleri dikkat çeker. Özellikle Sarıkamış ve Bardız yöresinde evlenecek genç kızların çeyizlerine aslan motifi işlenmiş kilimler hediye edilmektedir (Fotoğraf:17)

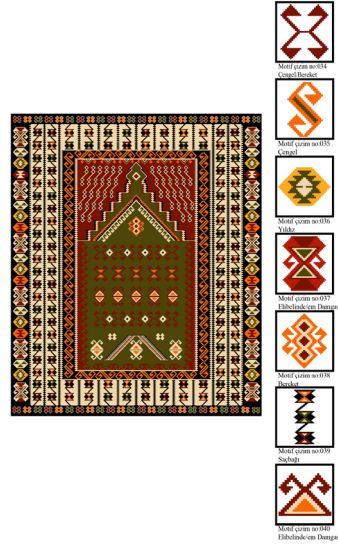
Fotoğraf 17: Sarıkamış Yayıklı köyünde kilime dokunmuş Aslan figürü

2. SARIKAMIŞ KİLİM ÖRNEKLERİ

Örnek 1

130x220cm.Sarıkamış -Yayıklı Köyü Camii 1951 Dikdörtgen formu örnek, Yayıklı (Divik) Köyü’nde dokunmuştur. Kilimde, geometrik motiflerin yanı sıra, stilize edilmiş ve naturalist üslupta bitkisel motiflerin kullanıldığı bir düzenleme ile karşılaşılır.

Örnek 2

Sarıkamış -Karaorgan Köyü Camii 150x175cm. Kareye yakın ölçülerdeki tek mihraplı seccade “çengel” motifiyle çevrelenmiştir. Mihrap formu, basamaklar halinde yükselerek “muska” şeklinde son bulur.

Örnek 3

Sarıkamış /Yayıklı (Divik) Köyü Camii 150x275cm. Sarıkamış / Yayıklı (Divik) Köyü Camiinde yer alan kilim seccadenin kompozisyonunu bitkisel motifler oluşturur.

Örnek 4

Sarıkamış / Başköy Kemal Akbaba evi H.1351 145x200cm. dikdörtgen formlu kilim, saf seccade tarzında yapılmıştır. Renk, kompozisyon ve motif olarak yöresel özellikler gösterir.

Örnek 5

Sarıkamış / Yayıklı 187x360cm. Dikdörtgen formlu kilim örneği, Sarıkamış / Yayıklı Köyü'nde dokunmuştur. Örnekte bir geniş bordür ile, zeminde sonsuzluk prensibine göre düzenlenmiştir. Örnekte bir geniş bordür ile, zeminde sonsuzluk prensibine göre yerleştirilen elibelinde motif düzeni dikkat çeker.

Dikdörtgen forma sahip kilim örneği, Sarıkamış / Başköy Camii'nde tespit edilmiştir. Örnek, 130x400 cm. ölçülerindedir. Yolluk olarak tasarlanmış kilimde, geometrik motifler ile yeşil, beyaz, kırmızı, turuncu, sarı renkler hâkimdir. Yatay eksende düzenlenmiş kompozisyon şemasına sahiptir.

Örnek 7

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Başköy Camii'nde bulunmuştur. 120x380cm.Yolluk olarak tasarlanmış kilimde, geometrik motifler ile yeşil, beyaz, kırmızı, turuncu, sarı renkler hâkimdir.

Örnek 8

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Yayıklı Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 150x420 cm. ölçülere sahiptir. Kompozisyon şeması, iki bordür ve motiflerin diyagonal yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

Örnek 9

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Beşyol Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 145x410 cm. uzunluğundadır. İki bordüre sahip örneğin, kompozisyon şeması, göbek görünümünde motiflerin dikey ekseninde dokumanın yüzeyinde yerleştirilmesinden oluşmuştur.

Örnek 10

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Karakurt Köyü Camii 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 160x375 cm. ölçülerindedir. Kars yöresinde dokunmuş olan kilimde, geometrik motifler ile renklere koyu tonlar hâkimdir. Bir adet geniş bordüre sahip kilim, dikey ekseninde düzenlenmiş "ejder" motiflerinin göbek şeklinde yerleştirilmesinden oluşan düzenleme ile dikkat çeker.

Örnek 11

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış/Yeniköy Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 150x360 cm. ölçülerindedir. Motiflerin dikey ekseninde düzenlenmesiyle oluşan kompozisyonda, geometrik motifler hâkimdir.

Örnek 12

1973 tarihli örnek Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Mescitli Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 100x117 cm. ölçülere sahiptir. Dokumanın etrafında bordüre yer verilmemiştir. Yer yaygısı olarak tasarlanmıştır.

Örnek 13

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Beşyol Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 180x310 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur. Geniş bordüre sahip örnekte, bitkisel desenlerin yatay eksende düzenlenmiş kompozisyon şemasıyla dikkat çeker.

Örnek 14

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Karakurt Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 200x370 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur. Geniş bordüre sahip örnekte, bitkisel desenlerin yatay eksende düzenlenmiş, kompozisyon şemasıyla dikkat çeker. “Tarak” motifiyle ayrılan siyah zeminli bordürü dal üzerinde çiçek motifleri çevreler.

Örnek 15

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Karapınar Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 210x410 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur. Siyah zemin bordürünü dal üzerinde “çiçek”motifleri çevrenlenmektedir.

Örnek 16

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Yeniköy Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 200x360 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Örnek 17 Motif çizim no:657
ÇiçekMotif çizim no:658
Çiçek DemesiMotif çizim no:659
Çiçek

Sarıkamış / Sıraşlar Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Kilim 145x275 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Örnek 18 Motif çizim no:662
ÇiçekMotif çizim no:663
ÇiçekMotif çizim no:664
Çiçek ÇiçeklerMotif çizim no:665
MaşlakMotif çizim no:666
ÇiçekMotif çizim no:667
Çiçek

Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Yeniköy' de Osman Umaç Evi nde tespit edilmiştir. Dokuma, 200x370 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Örnek 19

Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Karakurt Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 210x390 cm. ölçülere sahiptir. “Duvar kilimi” olarak dokunmuştur.

Örnek 20

Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Yeniköy’de tespit edilmiştir. Dokuma, 205x300 cm. ölçülere sahiptir. “Duvar Kilimi” olarak dokunmuştur. Kilim yüzeyini kaplayacak şekilde büyükçe işlenmiş aslan figürü, yanlarında ağaçlar ve bir bordürden oluşan kompozisyon dikkat çeker.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Sarıkamuş ‘ta tespit edilen örneklerin tarihleri, XX. yüzyıldan geriye gidememektedir. Bunun sebebi, eski örneklerin seyyar satıcılar tarafından, halı ile takas usulü değiştirilmesinden ya da kısa sürede eskiiyip atılmış olmalarından dolayıdır. Kilimler “ağaç tezgâhlarda (dik ve yarı yatık sarma)”, yün çözgü üzerinde dokunmaktadır. Dokumalarda kullanılan yünler, evlerde el eğirmesi ile elde edilmekte ya da fabrikalardan alınmaktadır. Son dönemlerde yapılan örneklerin bazılarının çözgülerinde pamuk kullanıldığı görülmektedir. Kars yöresinde dokunan kilimlerde kalite genellikle; 1 cm. de çözgü aralığı 4-6, atkı aralığı 8-11 ipten oluşmaktadır. Yörede cm. de 18 kalite kilimler dokunmaktadır. Araştırmada Sarıkamuş a ait 46 kilim tespit edilmiş makalede 20 adet kilim tanıtılmıştır. Sarıkamuş ve çevresinde zemin rengi olarak kırmızı ve siyah renkler yoğunluktadır. Motiflerde “yeşil, mavi, turuncu, sarı renkler” göze çarpmaktadır Doğal boyalı kilimler Sarıkamuş İlçe ve köylerinde (10 adet), suni boyalı kilimler 31 adet, 5 adet hem doğal hem de suni boanın birlikte kullanıldığı görülür.

Sarıkamuş kilimlerinde kullanılan kompozisyonlar özelliklerine göre;

1. Mihraplı kompozisyonlar
2. Yatay eksenli kompozisyonlar
3. Dikey eksenli kompozisyonlar
4. Sonsuzluk prensibine göre düzenlenmiş kompozisyonlar
5. Dikey eksenli altıgenlerin oluşturduğu kompozisyonlar
6. Göbek şeklinde düzenlenmiş kompozisyonlar

Sarıkamuş kilimleri kompozisyon, motif ve renk açısından, Anadolu ve Orta Asya’da görülen örneklerle ortak özellikler göstermektedir. Yörede görülen dokumalar Azerbaycan’da görülen örnekler ile aynı özellikleri yansıtır. Bardız kilimlerine benzer örnekleri, aynı boyların dağılım yörelerinde görmek mümkündür. Kars ve Ardahan yöresinde görülen örnekler “Bardız Kilimi” olarak bilinip dokunmaktadır. İğdır yöresinde dokunanlar ise Karabağ ve Osmanlı saray kilimleri olarak isimlendirilmektedir. Sakarya Kaynarca yöresinde dokunanlara ise genelde “Güllü Kilimler” olarak adlandırılır. Bardız ve çevresinden yıllar içerisinde göç eden insanlar gittikleri yeni mekânlarında da bu geleneklerini devam ettirmişlerdir. Anadolu dışında yaşayan Türk boylarının dokudukları en güzel örnekleri ise Azerbaycan Karabağ’da, Moldovya Gagavuz Türklerinde ve Kosova Üsküp yörelerinde rastlanır.

Kilimlerde çoğunlukla yeralan elibelinde- amankız- koçboynuzu- koçbaşı motifleri, geleneksel el dokuma sanatlarımızda çok fazla kullanılan motiflerdendir. Anadolu’da Türkmen Yörük ve Afşar dokumalarında görülen elibelinde motifi, Emirdağ (Musluca) Aşireti’nde ve Suvermez Köyü’nde “amankız” isminin verildiği, Gömülgen- Pazarören Köyü’nde “seleser”, Eskişehir Yörük dokumalarında “kahkül-lü kızlar” isimleri ile tanınırlar. Van yöresinde dokunan bu tipteki kilimlere “gülsarya” denilmektedir.⁷ Niğde Yöresi’nde “göçtü güzel / çomçalı kilim / koçboynuzlu kilim” olarak isimlendirilen örneklerin, Toroslar’ın güneyindeki Adana Yörüklerinde, Konya ve çevresinde yaygın olarak dokunduğu bilinmektedir. Hatay, Amik ovası Türkmen dokumalarında, Sivrihisar- Günyüzü ve Holanta köylerinde “kara döşeme” adı verilen kilimlerin orta kısmında, “elibelinde” motifi yer alır. Elibelinde motifi, Kars yöresinde Terekeme⁸ asıllı kişiler tarafından “entari” olarak adlandırılmaktadır.

7 R. Karahan, “Van Kilimleri”, *Kültür ve Sanat*, Aralık 1998,s.46.

8 Terekemeler, Oğuz (Türkmen) eline mensuptur. Mana olarak Türkmen kelimesinin çoğulu olan Terakime’den

Pıtrak motifi, Anadolu ‘da ki dokuma merkezlerinin çoğunluğunda aynıdır. “İç oğuz damgası” olarak da bilinen bu motif Sarıkamış kilimlerinde de bu bolca kullanılmıştır. Bu motif Konya Obruk Kilimleri’nde “kucağı kuzulu”, Yunddağ Yöresi’nde “gül saçtı” olarak isimlendirilmektedir. Sarıkamış’ta “pıtrak” olarak isimlendirilmektedir.

Anadolu’daki çeşitli dokuma merkezlerinde, “gözlü başak⁹ / akrep / çengelli baklava / toplu yanış¹⁰ olarak bilinen motif, düz dokuma yaygıların yapıldığı birçok yörede farklı isimlerle anılmaktadır. Akrep motifinin aslına uygun şekilde işlendiği örneklerle, Orta, Doğu ve Batı Anadolu bölgelerindeki merkezlerde de rastlanmaktadır. Bu motife Kars ve çevresinde “kıvrımlı göl” denilmektedir. Çanakkale Ayvacık / İzmir Kemalpaşa yörelerinde bu motife, “gaşmak” ve “pul” olarak isimlendirilmektedir. Bu motife Kars ve çevresinde “kıvrımlı göl” denilmektedir.

Azerbaycan’da örneklerini gördüğümüz bitkisel motifli Karabağ Kilimleri (Karş. Fotoğraf 1: Azerbaycan – Karabağ) kompozisyon, renk ve teknik açıdan Kars-Sarıkamış (Karş. Fotoğraf 2: Kars – Sarıkamış - Yeniköy) yöresinde dokunan kilimlerle paralellik gösterir.

Karş. Fotoğrafi 1: Azerbaycan – Karabağ

Karş. Fotoğrafi 2: Kars – Sarıkamış - Yeniköy

Nahçıvan Müzesi

Sonuç olarak; çağımızda teknolojinin sunduğu imkânlardan faydalanarak gelenekselliğini kaybetmeden yeniden tasarımlar yapılmalıdır. Her yörenin el sanatlarının tanıtımı için yayınlar yapılmalı, envanterler doğrultusunda yerel yönetim ve üniversite iş birliği ile yeniden üretimleri gerçekleştirilmelidir. Her yöreye özgü halı kilimlerin kalite ve denetimler doğrultusunda üretimi sağlanmalıdır. Yöresel özelliklere sahip dokumalarımızın özgünlüğü hakkında halk bilinçlendirilerek, kültür varlıklarımızın korunması sağlanmalıdır.

gelmektedir. Hazar Denizi’nin batı sahilinde Derbet geçidinin kuzeyinde bulunan ve kendi adlarıyla anılan Terekeme ovasında yaşamışlardır. Bkz.; M. Aydın, “Terekemeler ve Terekemelerde Halı”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, İstanbul 1984, s.88.; H.Dulkadir, “Türk Dokuma Yanışları Hakkında Sosyo Kültürel Bir Değerlendirme”, *IV. M.T.H.K.K.B*, Ankara 1992,s.85.

9 Y. Durul, *Türk Kilim Motifleri*, Ankara 1987, s.44.

10 Y. Durul, *Anadolu Kilimlerinden Örnekler- II*, İstanbul 1987, s.32.

KAYNAKÇA

- Alp, Özlem, K. “Konya ve Yöresi Kilimlerinde Semboller”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 1998.
- Barışta, Örcün. “19-20. Yüzyıl İç Anadolu ve Orta Akdeniz Bölgesi Türk Kirkitli Dokumaları Üzerine”, *Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara, 1998.
- Çelik, Adem. “Niğde Yöresi Halı ve Kilimleri”. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2005.
- Deniz, Bekir. *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygılar*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000.
- Dulkadir, Hilmi. “Türk Dokuma Yanışları Hakkında Sosyo- Kültürel Bir Değerlendirme”, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi*, C.V, Ankara, 1992.
- Durul, Yusuf. *Türk Kilim Motifleri*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1987.
- Durul, Yusuf. *Anadolu Kilimlerinden Örnekler- II*, İstanbul: Akbank Yayınları, 1987.
- Ergüder, A. Aslıhan. “Kars Yöresi düz Dokumaları”. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2009.
- Gündoğdu, Hamza ve Ekibi, *Sarıkamuş ve Çevresindeki Tarihi Kalıntılar*, Erzurum: Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınları, 1999.
- Karahan, Recai. “Van Kilimleri” *Kültür ve Sanat*, Aralık 1998.
- Kirzioğlu, Fahrettin. *Kars Tarihi*, C.I. İstanbul: Işıl Matbaası, 1953.
- Parlak, Tahsin. *Oltu ve Köylerinde Bardız Kilimciliği*, Erzurum: Ekip Grafil, 2002.
- Parlak, Tahsin. ve Ergüder, Aslıhan. *Bardız Kilimleri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2010.

ARIŞ YAYIN İLKELERİ

- Gönderilen makalelerin başında, en az 200, en fazla 300 kelimeden oluşan Türkçe (Özet), İngilizce (Abstract) ve genelden özele doğru sıralanmış 5-8 kelimelik Türkçe (Anahtar Kelimeler), İngilizce (Keywords) ile Türkçe ve İngilizce başlık yer almalıdır. Özet içinde kaynak, şekil, çizelge, nota vb. bulunmamalıdır.
- Sisteme eklenecek yazıların sayfa düzeninin yazar tarafından ve şu değerlere uygun bir biçimde yapılmış olması gerekir:

Kağıt Boyutu: A4 Dikey

Yazı Tipi: Times New Roman

Yazı Boyutu: Başlıkta 12, metinde 12, alıntılarda 12, özetlerde 10, dipnot ve kaynakçada 10 punto

Satır Aralığı: Metinde 1.5, dipnotlarda 1.

- Makale metninde göndermeler noktadan sonra numarası verilerek dipnot olarak sayfa altında yazılmalıdır.
- Yazıların uzunluğu 5000 sözcüğü geçmemelidir. Özel fontlar kullanılmamalıdır.
- Makalede yer alan fotoğraflar yüksek çözünürlükte (600 dpi / 2000 – 3000 px) ve baskı kalitesine uygun bir şekilde gönderilmelidir.
- Metin içinde kullanılan görsel malzemeye gönderme yapılmalıdır. Gönderme yapılan yerde parantez içinde (Fotoğraf / Çizim / Şekil 1 vb.) ve ilgili görselin sayı numarası verilmelidir. Birden fazla görsele gönderme yapılacak ise ilgili numaralar tire ile ayrılacak belirtilmelidir. (Fotoğraf 1-2 vb.)
- Makalede kullanılan Fotoğraf / Çizim / Şekil / Tablo'ların altına görsel başlığı, **koyu** ve *eğik* olarak yazılmalıdır. Ardından iki nokta üst üste konulmalıdır. Örneğin: **Fotoğraf:**
- Başlıklar **koyu** ve büyük harflerle yazılmalıdır. Uzun yazılarda ara başlıkların kullanılması okuyucu açısından yararlıdır. Ana başlıkların, **1., 2.,** ara başlıklarınsa, **1.1., 1.2., 2.1., 2.2** şeklinde numaralandırılması tavsiye edilir. Ara başlıkların **koyu** ve küçük harflerle yazılması gerekir.
- Metin içindeki vurgulanması gereken ifadeler, "tırnak içinde" gösterilir, *eğik* veya **koyu** karakter kullanılmaz.
- Doğrudan alıntılar "tırnak içinde" verilir. Alıntılar 4 satırdan fazla olduğunda, bloklama yöntemi kullanılır. Paragraf girintileri bir sekme; blok alıntılarsa iki sekme içeriden yazılır. Blok alıntılarda yazı karakterinin boyutu değiştirilmez; 12 punto ile *eğik* yazılır.
- İmla ve noktalama işaretleri için TDK Yazım Kılavuzu esas alınır.

Kaynak Gösterimi

- Makaleler, The Chicago Manual of Style (17th Edition, Notes and Bibliography) atıf ve referans sistemi esas alınarak hazırlanmalıdır.
- Görsel malzemenin kaynağı (kişi, kurum, arşiv vs.) görselin altında parantez içinde belirtilmelidir.

- Kaynaklar metnin sonunda, yazarların soyadına göre alfabetik olarak yazılmalı; atıf yapılmayan çalışmalara kaynakça kısmında yer verilmemelidir.
- Metin içi göndermeler ve Kaynakça örneklerde belirtildiği gibi olmalıdır:

Tek Yazarlı Kitap:

Dipnotta:

Ad Soyad, *Eser Adı*, Eserin basıldığı yer/şehir: Yayımlayan kuruluş, Yayımlı yılı, sayfa numarası.

- Ernst H. Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, **İstanbul:** Remzi Kitabevi, 1992, s.45.
- Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, s.45.

Kaynakçada:

Soyad, Ad. *Eser Adı*. Eserin basıldığı yer/şehir: Yayımlayan kuruluş, Yayımlı yılı.

Kaynakçada:

Gombrich, Ernst H. *Sanatın Öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992.

İki Yazarlı Kitap:

Dipnotta:

- Bekir Koç ve Murat Baskıcı, *Bozkırdan Sanayinin Başkentine*, Ankara: Ankara Sanayi Odası Yayınları, 2013, s.25.
- Koç ve Baskıcı, *Bozkırdan Sanayinin Başkentine*, s.23.

Kaynakçada:

Koç, Bekir. ve Baskıcı, Murat. *Bozkırdan Sanayinin Başkentine*. Ankara: Ankara Sanayi Odası Yayınları, 2013.

Üç Yazarlı Kitap:

Dipnotta:

- İlhan Ovalıoğlu, Cevat Ekici ve Raşit Gündoğ, *Belgelerle Osmanlı Döneminde Ankara*, İstanbul: Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2014, s.104.
- Ovalıoğlu, Ekici ve Gündoğ, *Belgelerle Osmanlı Döneminde Ankara*, s.110.

Kaynakçada:

Ovalıoğlu, İlhan, Cevat Ekici ve Raşit Gündoğ. *Belgelerle Osmanlı Döneminde Ankara*. İstanbul: Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2014.

Dört ve Daha Fazla Yazarlı Kitap:

Dipnotta:

- Günay Kut vd., Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Astronomi Astroloji Matematik Yazmaları Kataloğu: *Kandilli Rasathanesi El Yazmaları*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 2007, s.104.
- Kut vd., *Kandilli Rasathanesi*, s.125.

Kaynakçada:

Kut, Günay, Hatice Aynur, Cumhure Üçer ve Fatma Büyükkarcı. *Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Astronomi Astroloji Matematik*

ARIŞ YAYIN İLKELERİ

Yazmaları Kataloğu: Kandilli Rasathanesi El Yazmaları.
İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 2007.

Yazarla Birlikte Yayıma Hazırlayanı Olan Kitap:

Dipnotta:

- Müjgan Üçer, *Türk Kültür ve Sanatında Hayat Ağacı*, haz., Evre Başar, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2019, s.46.
- Üçer, *Türk Kültür ve Sanatında Hayat Ağacı*, s.125.

Kaynakçada:

Üçer, Müjgan. *Türk Kültür ve Sanatında Hayat Ağacı*. haz., Evre Başar. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2019.

Yazarla Birlikte Çevireni Olan Kitap:

Dipnotta:

- Seton Lloyd, *Türkiye'nin Tarihi Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları*, çev., Ender Varinlioğlu, Ankara: Tübitak Yayınları, 2003, s.150.
- Lloyd, *Türkiye'nin Tarihi Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları*, s.143.

Kaynakçada:

Lloyd, Seton. *Türkiye'nin Tarihi Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları*. çev., Ender Varinlioğlu. Ankara: Tübitak Yayınları, 2003.

Not: Yazar belli değilse; Eser adından önce hazırlayanın veya çevirenin adı dipnot veya kaynakça düzenine göre yazılarak, ardından haz./Haz., veya çev./Çev. yazılır.

Örnek:

Dipnotta:

- Özdemir Nutku, çev., *Romeo ve Juliet*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1984, s.25.
- Nutku, çev., *Romeo ve Juliet*, s.46.

Kaynakçada:

Nutku, Özdemir, Çev. *Romeo ve Juliet*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1984.

Kitaptan Bir Bölüm:

Dipnotta:

- Ziya Kenan Bilici, "Yazılı Belgeler-Maddi Kanıtlar: Selçuklu Arkeolojisi'nin Tarihsel Kaynakları", *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı Mimarlık ve Sanat*, ed., Ali Uzay Peker ve Ziya Kenan Bilici, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2. bs., 2015, s.142.
- Bilici, "Yazılı Belgeler-Maddi Kanıtlar: Selçuklu Arkeolojisi'nin Tarihsel Kaynakları", s.54.

Kaynakçada:

Bilici, Ziya Kenan. "Yazılı Belgeler-Maddi Kanıtlar: Selçuklu Arkeolojisi'nin Tarihsel Kaynakları", *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı Mimarlık ve Sanat*. Ed., Ali Uzay Peker ve Ziya Kenan Bilici. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2. bs., 2015.

Derleme Kitap:

Dipnotta:

- İnan Kalaycıoğulları, der., *Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı Külliyesi – 5 Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2018, s.104.
- Kalaycıoğulları, der., *Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı Külliyesi – 5 Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*, s.124.

Kaynakçada:

Kalaycıoğulları, İnan, Der. *Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı Külliyesi – 5 Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2018.

Derleme Kitapta Bir Bölüm (Kitap Bölümü):

Dipnotta:

- Ayşe Durakbaşa, "Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve Münevver Erkekler", *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, der., Ayşe Bertay Hacımiraçoğlu, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1998, s.42.
- Durakbaşa, "Cumhuriyet Döneminde", s.30.

Kaynakçada:

Durakbaşa, Ayşe. "Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve Münevver Erkekler". *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. Der., Ayşe Bertay Hacımiraçoğlu. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1998: 29-50.

Basılı Makale:

Dipnotta:

- Beyhan Karamağaralı, "Türk Halı Sanatındaki Motiflerin Yorumu Üzerine", *Ariş*, 2 (1997), s.30.
- Karamağaralı, "Türk Halı Sanatındaki Motiflerin Yorumu Üzerine", s.32.

Kaynakçada:

Karamağaralı, Beyhan. "Türk Halı Sanatındaki Motiflerin Yorumu Üzerine". *Ariş*. 2 (1997): 28-39.

Not: Basılı veya elektronik makale ve kitaplarda, birden fazla yazarı olan eserlerde, kaynakçada yalnızca ilk yazar Soyad, Ad şeklinde belirtilir; diğer yazarlar Ad Soyad olarak sıralanır.

Elektronik Makale: Dipnotta:

- Nezihe Seyhan, "Resurrection Day in Divan Literature", *Literature & Theology: An International Journal of Religion, Theory and Culture*, 18/1 (2004), s.64. (erişim 12.08.2009).
- Seyhan, "Resurrection Day", s.71.

Kaynakçada:

Seyhan, Nezihe. "Resurrection Day in Divan Literature". *Literature & Theology: An International Journal of Religion, Theory and Culture*. 18/1 (2004): 62-76. (erişim 12.08.2009).

ARIŞ YAYIN İLKELERİ

Not: Kaynakçada elektronik makalelerin kolay erişilebilir olmasını önemsiyoruz. Bu nedenle yukarıdaki örnekteki gibi gömülü link olmasa da, yazarlarımızdan linkleri kaynakçaya örnekteki gibi eklemelerini rica ediyoruz.

Örnek:

Seyhan, Nezihe. "Resurrection Day in Divan Literature". *Literature & Theology: An International Journal of Religion, Theory and Culture*. 18/1 (2004): 62-76. <https://academic.oup.com/litthe/article-abstract/18/1/62/938042?redirectedFrom=fulltext>. (erişim 12.08.2009).

Ansiklopedi Maddesi:

Dipnotta:

Yediyıldız, Bahaddin. "Osmanlılar Döneminde Tük Vakıfları ya da Türk Hayrat Sistemi." *Osmanlı Ansiklopedisi*. 5. Cilt. (2000). s.17-33.

1. Osmanlı Ansiklopedisi, Bahaddin Yediyıldız, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, "Osmanlılar Döneminde Tük Vakıfları ya da Türk Hayrat Sistemi" maddesi.
2. Osmanlı Ansiklopedisi, "Osmanlılar Döneminde Tük Vakıfları ya da Türk Hayrat Sistemi" maddesi.

Kaynakçada:

Osmanlı Ansiklopedisi. Bahaddin Yediyıldız. 5 cilt. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Çok bilinen ve isim benzerliği nedeniyle karışması mümkün olmayan ansiklopedilere dipnotlarda kısa şekilde atıf yapılır. Örnek Dipnot:

Encyclopaedia Britannica, 15th ed., "Salvation" maddesi.

Dipnotta:

1. "Dünya Miras Listelerinde Türkiye", Unesco Türkiye Milli Komisyonu, erişim 19 Ocak, 2015, <http://www.unesco.org.tr/?page=15:64:1:turkce>.
2. "Dünya Miras Listelerinde Türkiye".

Kaynakçada:

Unesco Türkiye Milli Komisyonu. "Dünya Miras Listelerinde Türkiye". Erişim 19 Ocak, 2015. <http://www.unesco.org.tr/?page=15:64:1:turkce>.

Tez:

Dipnotta:

1. Barihüda Tanrıkorur, "Türkiye Mevlevihanelerinin Mimari Özellikleri", Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2000, s.112.
2. Tanrıkorur, "Türkiye Mevlevihanelerinin Mimari Özellikleri", s.118.

Kaynakçada:

Tanrıkorur, Barihüda. "Türkiye Mevlevihanelerinin Mimari Özellikleri". Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2000.

Yayımlanmamış Konferans:

Dipnotta:

1. Ergün Lafı, "İbn-İ Battuta'nın İstanbul Seyahati" (Türk İslam Dünyasında Seyyahlar Ve Seyahatnameler Uluslararası Bilgi Şöleninde Sunulan Bildiri, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Ekim 13-15, 2016).
2. Lafı, "İbn-İ Battuta'nın İstanbul Seyahati".

Kaynakçada:

Lafı, Ergün. "İbn-İ Battuta'nın İstanbul Seyahati" Türk İslam Dünyasında Seyyahlar Ve Seyahatnameler Uluslararası Bilgi Şöleninde Sunulan Bildiri, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Ekim 13-15, 2016.

Web Sayfası: